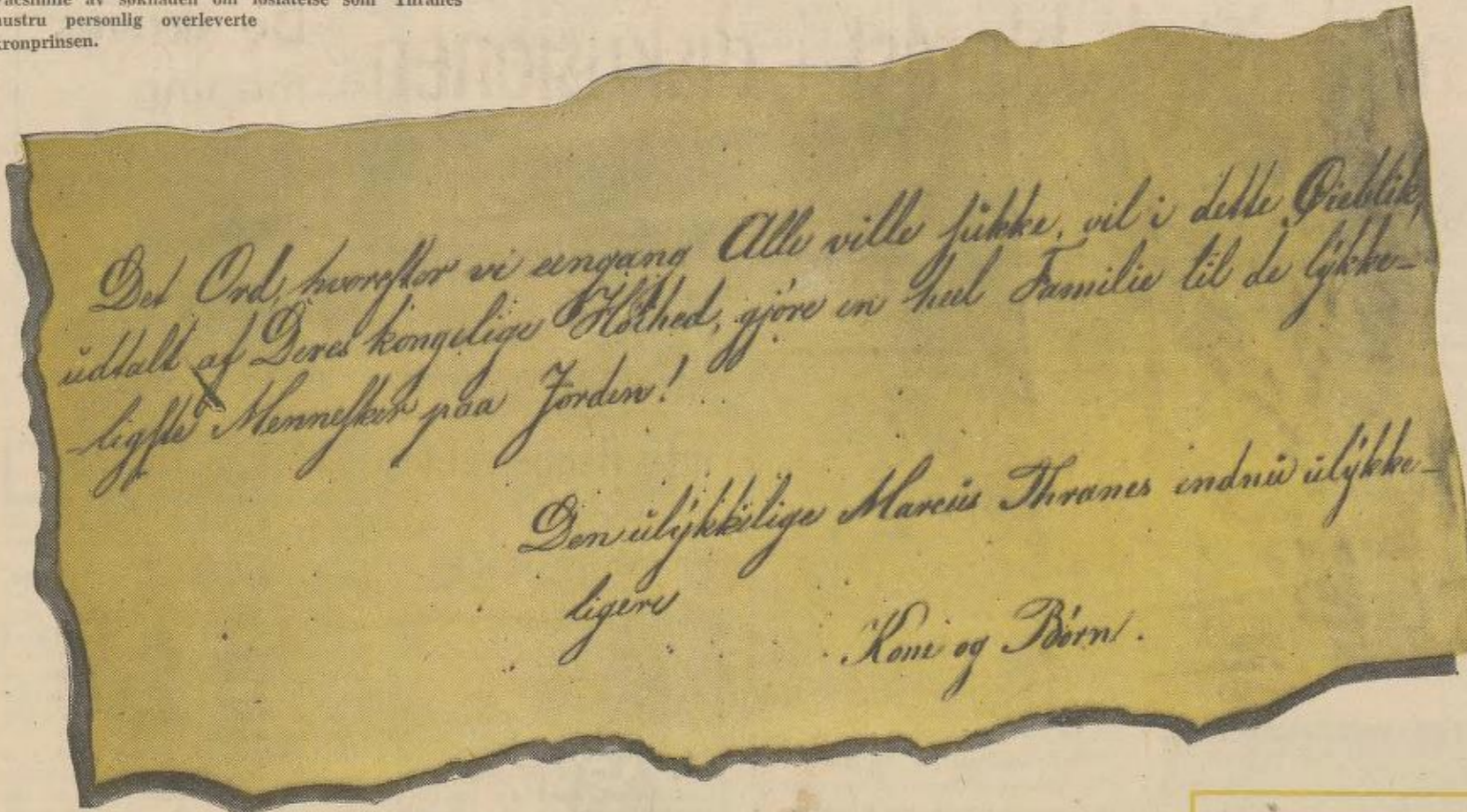

Facsimile av søknaden om løslatelse som Thranes hustru personlig overleverte kronprinsen.

På dødsdagen for den første martyren i norsk arbeiderrørsle.

MARCUS MØLLER THRANE var født i Christiania den 14. oktober 1817 og var såleis ennå en meget ung mann da han i løpet av 1850—51 ble det samlede sentrum i den oppdrukkende arbeiderbevegelse. Han var student fra 1840, og derfor går også titelen «student» igjen i kriminalaktene, enskjønt han vel som redaktør av «Arbeiderforeningenes Blad» hadde hatt krav på den mer borgerlige tittel av redaktør. Da saka mot Thrane kom opp, var han en gift mann med 3 mindreårige barn.

Allt i 1850 var han undergitt justisiell tiltale, nemlig for «gudsbeptellig» skrivelser i sitt blad. Tross all mulig velvilje for tiltaledekrete, måtte dog Høyesterett frifinne ham. Det skjedde ved dom av 11. desember 1850.

På det tidspunktet var Thrane imidlertid midt oppe i det som skulle komme til å skape hans plass i den norske arbeiderbevegelses historie. Høsten 1850 og våren 1851 møttes Arbeiderforeningenes Centralbestyrelse i Christiania, og skjønt møtene ble holdt for lukkede dører, sivet det dog ut at det i diskusjonene falt så formastelige ord som «revolusjon» og «alminnelig stemmerett for den arbeidende klasse».

Den 7. juni 1851 fant makthaverne å måtte sikre seg ledelsen, og fra denne dagen begynner bl. a. for Marcus Thranes og martyrium som det ikke er godt for noen i dag å gjøre seg opp en mening om.

I nøyaktig 4 år — til den 4. juli 1855 — satt Thrane som varetektfange i den gamle Christiania Raadstuearrest i Rådhusgata. Ikke så mange år i forveien hadde de samme murene sett et annet martyrium, nemlig Hans Nielsen Hauges. Den gang var det den geistlige embedsstand som «sikret» seg. Nå var det den sivile.

Blar en i dag gjennom de gamle, gulnede dokumentene som berører thranernes fengsling, faller det en hardt for brystet at det ikke skal

være mer enn noen og åtti år sia at det siviliserte norske samfunnet bød på et fengselsstell som det gjorde. Det vil si — straffangene hadde det etter omstendighetene ikke så aller verst, det var atskillig verre for varetektfangene.

Ved en lov av 4. august 1854 var det bestemt at en varetektfanges forpleining ikke måtte medføre en utgift av over 12 skilling pr. dag, d.v.s. om lag 36 øre. Fra 1845 inntrådte det imidlertid en meget merkbar stigning i alle matvarer, for enkelte av de mest påkrevde opp til 100 prosent. Om dette bekymret ikke fengselsledelsen seg. En var ikke bundet av noen indeks den gangen. Et andragende fra thranerne om å få noen skilling ekstra pr. dag ble skånselsløst avvist under påberopelse av den gamle loven. Tolv skilling var lovbestemt maksimum. Punktum. Noen tid etterpå — det var i foredrag til kongelig resolusjon av 13. februar 1856 — måtte riktignok departementet innrømme at det ikke var «mulig for et voxent menneske at forskaffe sig selv den tarveligste og nødtørftigste Underholdning for 12 skilling daglig». Men på det tidspunktet var thranerne omsider ført over i straff-fengsel. Så lenge de satt i varetekt var likevel 12 skilling nok. Som en parentes kan det tilføyes at da den dømmende Thranerkommission skulle ha fastsatt sin dietgodtgjørelse, måtte det hele 240 skilling til pr. dag pro persona. Men så hadde riktignok Thrane og konsortier fritt losji.

Da koleraen herjet i Christiania, søkte thranitefangene i et brev av 12. september 1853 om å få litt ekstraforpleining i form av «en Portion varm Caffé hver morgen». Det ble henvist til at straffangene på samme tid fikk et ekstratilskudd av varm drikke om morgenen. Det samme kunne imidlertid ikke innrømmes varetektfangene. Den 19. s. mnd. ble svaret et avgjort nei.

Det lange varetektsopphold tok selvfølgelig svært på arrestantenes

I Anledning af den af de Thraneske Arbeiderforeninger til Hans Majestæt Kongen i dette Brev Sommer indgivne Petition har det under 12de November 1850 naadigt behaget Hofstaten at afgive saadan Resolution:

«Hans Majestæt har med Bekymring betragtet den misledende Indsigelse paa den arbeidende Klasse, som i den senere Tid har vist sig, og naar det Naad. at retfærdige Mand haade i og udenfor denne Klasse vilde vække Naad til at forlange Anskuelser, der, grundede paa utilstrækkeligt Øverblik over de almene Anliggender, lettelig kunne lede bort fra den Ordenens, Lovligheds og Samdygtigheds Vej, som paa engang udgjør det hele Folks og bereder den Enheltes Lykke.

Hans Majestæt som med lige Varme omfatter alle Samfundsklassers Vel, vil med det Bets Ord for sig tage alt det Besøgn til de i den berømbende Petition indberholte Anliggender, som maatte findes foreneligt med det almene Vel, og følgelig fatte de Befæmmeelser, som Hans Majestæt maatte finde hensigts.

Brevet hermed bliver bragt til Almenhedens Kundskab.

Beskedens Amtsaar, den 27de November 1850.

S. Mantberg.

klær. Det foreligger en svær bunke ansøkninger om å bli utstyrt med de aller nødvendige kledningsstykker. Byfogden ville først avpise sine losjerende med vanlig fangeutstyr, men departementet viste seg dog mer hensynsfullt og ga samtykke til at det for Delinkventfondets regning ble kjøpt en del mer sivile klær. Kvaliteten var nok ikke så helt fremragende. Etter i langsomme tider å ha slitt på 2 utleverte par underbenklær, skriver urmaker Qvarme og ber om nytt utstyr, idet han anfører at de bukser han før hadde fått, var av så slett bonitet og så små at han næret tvil om at den mann som etter arrestforvarerens pålegg skulle reparere dem, kunne gjøre dem brukbare igjen. Det var som sagt et stadig krav om klær. Fengslets

fuktighet og kulda gikk på helsa løs for de arresterte. La oss i et hvert fall få noen varme skjjerf, heter det om og om igjen.

Thrane prøvde på å få noe arbeid for å bste på den mangelfulle forpleining ved egen kostning. Han søkte rett og slett Justisdepartementet om å få noe avskrivningsarbeid. Men til det svarte departementet øyeblikkelig at «derpaa kunde man ikke

inndlade sig». Litt avveksling — men ingen inntekt — fikk han senere da det ble gitt ham anledning til å ta imot sine barn i arresten for å gi dem litt undervisning.

Arrestantene hadde ikke stor bevegelse. Den 21. november 1851 søkte Thrane om å få lov til å foreta noen spasereturer som mosjon. Politimesteren svarer imidlertid at «hverken Localiteterne eller det til Raadighed staaende Tilsyn» tillot annet enn at Thrane fikk bevege seg under forordnet oppsyn i det innhegnede gårdsrom i Raadhusarresten. Den som kjenner gårdsrommet der nede, vet hvor mange meter hver vei det ble anledning til å «mosjonere».

Etter 3 lange år falt Kommissjonsdommen den 10. april 1854. Den ble påanket av det offentlige til Høyesterett, og dennes dom falt først den 25. juni 1855. Ved den fikk Marcus Thranes som kjent 4 års fengsel — men uten fradrag for de 4 år han alt

Tyskere fra de baltiske stater til protektoratet.

Tsjekkerne sendes til Tyskland. Nazi skal skaffe flertall av tyskere til folketellinga i slutten av mai.

Fra Praha blir det meldt til «Arbeiderbladet»: De tyskere som ble kalt hjem fra Østersjø-statene, er også for en stor del sendt til protektoratet Böhmen—Mähren. Her slår de seg etter ordre fra Berlin ned som kolonister for å germanisere de tsjekkiske distriktene. De mest pålitelige er anbrakt i en ring rundt Praha. På denne måten skal det, sier naziene, skapes en tysk jernring rundt hovedstaden for det gamle tysk-romerske rike. I mange tilfelle har tsjekkiske bønder måttet forlate sine eiendommer med 24 timers varsel, etter at de har overlatt alt de eide og ikke kunne ta med seg, til de tyske kolonistene. Erstatningen blir fastsatt av de tyske myndighetene, som ikke tar noe hensyn til de rimelige tsjekkiske krava.

Liknende forholdsregler har tyskerne også tatt i andre deler av protektoratet, særlig i Milovice, Budejovice, Roudnice og Brno. I Brno, Tsjekkoslovakias nest største by, har de gått meget raffinert fram. Først ble tsjekkerne i byens sentrum tvunget til å overlate sine boliger til tyskere. Dermed ble byens sentrum i

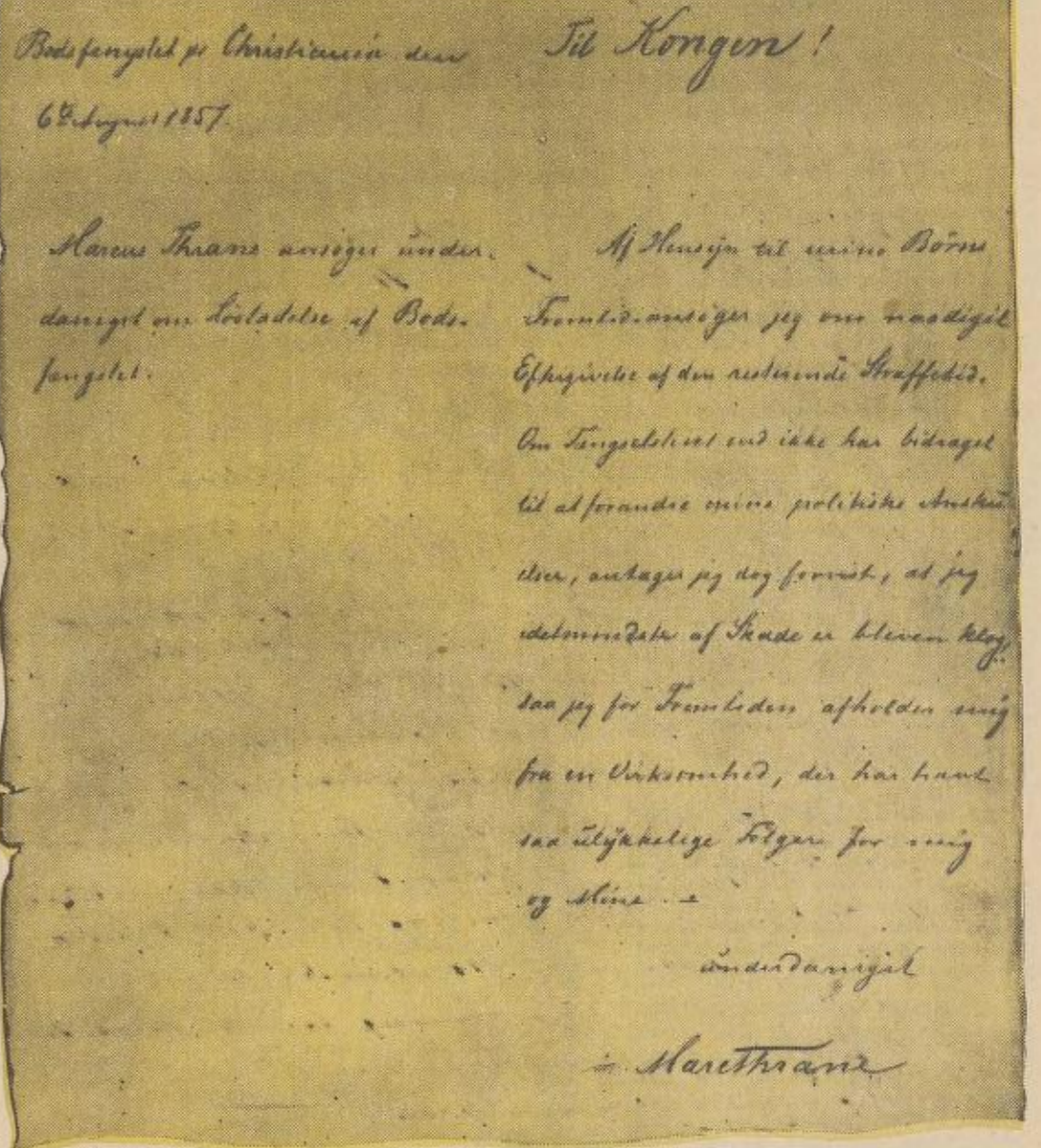
løpet av ganske kort tid helt tysk, og byens periferi tsjekkisk. I februar ble så byens utkant delt opp i små sjølstendige byer. På denne måten ble Brno en tysk by.

Prosentatsen for den tyske befolkningen i protektoratet stiger imidlertid ikke bare ved den tyske innflytningen, men også ved at tsjekkerne stadig deporteres til Tyskland. Inntil mai måned skal tallet på tsjekkerne i sjølve Tyskland ha nådd millionen.

Og den 28. mai skal det så foregå en folketelling i Böhmen og Mähren. Inntil da skal alle de store byene ha fått sitt tyske flertall. Med denne folketelling som bevis skal så nazi-myndighetene kunne si til verden at de tsjekkiske statistikkene om fordelinga av folket er upålitelige. Man kan alt nå slå fast at denne folketellinga vil trekke etter seg alvorlige politiske begivenheter. Man må regne med at ytterligere mange tsjekkiske skoler og andre institusjoner vil bli ført over på tyske hender etter den.

Bildet til v.:

Kongelig resolusjon av 27. nov. 1850 i anledning petisjon fra «De Thraneske Arbeiderforeninger».

Facsimile av Thranes søknad til kongen om løslatelse. Den er datert Botsfengslet 6. august 1857.

Overtro at alkohol er legemiddel

I århundrer har brennevin og vin vært menneskenes mest skattede medisin — er det da så underlig at vi har vanskelig for å gjøre oss fri fra troen på dens legende kraft? At selv de mest opplyste blant oss sveger til en liten konjakk, når influensan trekker opp? Forresten var det for mindre enn 100 år sia — en stor svensk lege som sa det var godt at menneskene ikke var klar over hvor nyttig konjakken var, for viste folk det ville de drikke seg ihjel!

Men i dag ser man noe annerledes på saka. En moderne landsmann av den gamle konjakk-tilhenger, professor Sven Ingvar, har nettopp sendt ut en brosjyre, «Ar alkoholen ett medikament?», der han besvarer spørsmålet med et utvetydig nei.

Punsj mot lungetuberkulose. Den moderne medisinske vitenskap kan ikke tillegge alkoholen noen som helst styrkende eller legende betydning, skriver professor Ingvar. Ennå så sent som for tjué år sia ble det anbefalt punsjekuler — svensk punsj — mot tuber-

kulose. Og det er ikke lenger sia enn i 1910 at en medisinsk professor i Lund erklærte at hans lungebetennelsespasienter skulle ha champagne — om han så sjøl skulle betale den.

Når alkoholen imidlertid i løpet av de siste årtier har mistet sin betydning som medisin — i hvert fall mellom leger — skyldes det utvilsomt den forberedte viten om dens «magiske effekter», som man nå har analysert: Man vet med bestemthet at alkohol fram for alt øver en slett og rett lammende virkning på livsprosessen. Det som kan vise seg som stimulans av de psykiske funksjoner, er i stor utstrækning bare en lammelse av samarbeidet mellom forskjellige av hjerrens nervesentre.

Ikke alkohol når man har feber. Man har trodd at alkohol var av god virkning mot febersykdommer, og ennå er mange av den mening at når man har feber skulle spiritus stimulere kroppens forsvarskrefter. Imidlertid har tallrike vitenskapelige undersøkelser gitt klart

bevis for at alkohol tvert imot svekker organismens motstandskraft.

Og alkoholen nedsetter vitaliteten i åndedretsveienes slimhinder, som er legemets viktigste beskyttelsesorgan. Den alkoholforgiftede er disponert for alle mulige katarr-lidelser i hals og svelg. Den kroniske svelgkatarr er da også alkoholen obligatoriske følgesvenn.

Og å propos forkjølelse og den meget yndede konjakk, så skriver Ingvar, at ikke noe er mer sikkert enn at den som forsøker å hjelpe på sin forkjølelse med dette midlet, han blir ikke frisk ved hjelp av, men trass i konjakken.

Alkohol er gift for den nervøse. Man har også tidligere vært tilbøyelig til å gi nervespasienter alkohol. Det skulle styrke, mente man. Nå er man klar over at alkohol endog i små mengder nedsetter funksjonene og forringer de psykiske prosesser. Og er man syk i nervene, finnes det ikke noe middel som er mindre egnet til å gjengi ens nervesystem likevekten enn alkohol.

hadde tilbrakt i varetektarrest. En rekke av de døpte søkte om benådning, men flere av lederne — og deriblant Thrane — gjorde uttrykkelig oppmerksom på at de ikke ønsket noen «kongelig Naade». Den 4. juli 1855 ble Thrane overført til Christiania Tugthus til straffavsoning. Fra dette øyeblikk mister han også den tidligere kontakt med sine barn. Fru Josephine Thrane søker riktignok i et brev av 19. november 1855 om at det fremdeles må bli ham tillatt å motta sine barn til undervisning, idet som hun anfører «hendes Underhold ikke strekker til at holde Børnene i Skole, og desuden hendes sygelige Tilstand samt Mangel paa Kundskaber gjør at hun ikke selv kan overtage Børnenes Undervisning med nogen Fremgang.» Skrivelser ga ikke anledning selv til et avslag. Den ble henlagt uten videre.

Ved å avsonne straffen på Botsfengslet kunne man den gang oppnå

en viss avkortning i straffen. Den 15. august 1856 ble Thrane etter an søknad overført til nevnte fengsel med en resterende avkortet straffetid på 1 år, 11 måneder og 2 dager.

Som det alt før er sagt, følte ikke Thrane noen oppfordring til å søke makthaverne om nåde. Etter 6 lange års innesperring følte han imidlertid sin families stilling som et stadig økende trykk, og den 6. august 1857 bekjemmer han seg omsider — tross alle betenkeligheter — til å søke Dvgen om ettergivelse av reststraffen, dvs. ca. 11 måneder. Den gamle Thrane er imidlertid ikke død og borte. Selv i sitt benådningsskrædende anførsel han som eneste grunn hensynet til hans barns framtid, med den uttrykkelige tilføyelse at «end ikke Fængselslivet har bidraget til at forandre mine politiske Anskuelser». En slik oppriktighet kunne selvsagt ikke vente noen som helst barmhjertighet, og resultatet ble da også avslag ifølge kongelig resolu-

